

11.4.2. T.N: Autismoaren Espektroko Nahasmendua (AEN) duten pertsonak

Atletismo egokituko eskola FGDA

1. DEFINIZIOA

Barthérlémy, C.Fuentes, J eta Howlin, P (2020) egileek egindako lana erreferentzia gisa hartuta. Egungo ebidentzia zientifikoak baieztatzen duenez, **Autismoaren Espektroko Nahasmendua nahasmendu orokor bat** da bizitza osoa irauten duena, garunaren garapenean eragiten duena eta haurtzarotik agertzen dena.

AEN NAHASMENDUAK

HIRU SINTOMA DITU BEREIZGARRI:

GIZARTE ELKARREKINTZEN ALTERAZIOAK,
ALTERAZIOAK KOMUNIKAZIOAN, NAHIZ INTERES
MURRIZTUAK ETA PORTAERA ERREPIKAKORRAK.

AEN nahasmenduaren adierazpenek espektro zabal bat hartzen dute eta nahasmenduak eragina izan dezake urritasun intelektual larria duten pertsonengan, zein batezbestekoaren pareko edo hortik gorako adimena duten beste pertsona batzuegan.

AEN nahasmenduak **osagai hereditario indartsua du**, nahiz eta haren genetika konplexua den eta oraindik hura osorik ulertzetik urrun gauden. Gero eta argiago dago AEN nahasmendua elkarrreragin poligenikoen edo genetaren ematen diren berehalako mutazioen ondorio izan daitekeela, oso eragin handiak sorraziz; halere, faktore genetiko eta girokoen arteko elkarrekintza ikerketa askoz ere zorrotzagoa eskatzen duen esparru bat da.

Autismoaren adierazpen klinikoa aldakorra da oso, ez soilik pertsona ezberdinen artean, bai zik eta baita pertsona berdinarengan denboran zehar. Zenbait sintoma agerikoago eta biziagoak izan daitezke adin jakin batean eta izaera zein larritasunean aldaketak egon daitezke, profil kliniko oso ezberdinak sortuz, espektro beraren adierazpide izan arren. Portaerazko adierazpenean aldaketak egoteaz gain, gaitasun kognitiboetan ere aniztasun handia ikus daiteke. Horrela, adimena normala edo, are, batezbestekotik gorakoa izan daiteke eta, atzerapen larria ere eman daiteke. **Iraganean autismoa duten pertsona gehienek urritasun intelektual larria zutela uste baten ere, berriki egin diren ikerketen arabera, pertsona askoren gaitasun intelektualak maila arrunten barruan kokatzen dira.**

2. SAILKAPENA

Norbanakoaren arabera aniztasun hori hor bada-go ere, **kasu guztietan** ezaugarri klinikoak izaten dira hiru esparrutan:

1. Alterazioak elkarren arteko gizarte elkarrekintzaren garapenean

Pertsona batzuek bakardade handi samarra izaten dute egoera sozialetan; beste batzuek pasibotasunez jokatzeko dute gizarte elkarrekintzan, besteekiko interes oso mugatu edo xume batekin. Pertsona batzuk oso modu aktiboan nahas daitezke gizarte elkarrekintzetan, baina modu arraroan egiten dute, aldebakarreko eran eta intrusiozko moduan, gainerakoen erreakzioak egokiro aintzatetsi gabe. Guztiek enpatiarako gaitasun mugatua dute, nahiz eta, beste behin, gabeziaren gradua aldakorra den; eta gehienek, beren erara bada ere, afektua agertzeko gaitasuna dute.

2. Alterazioak ahozko komunikazioan eta ez ahozkoan

AEN nahasmendua duten pertsonen lengoaiaren garapena aldakorra da oso. Pertsona batzuk ez dute hitz egiten. Beste batzuen kasuan, hitz egiten hasi bai, baina gerora (sarritan 18 hilabete eta 2 urte bitarteko adinean) atzeraldi garai bat ager daiteke. Beste pertsona batzuek azaleko lengoia ona dutela dirudien arren ulermenerako zailtasunak dituzte, bereziki kontzeptu abstraktueneekin lotuta. Lengoia erabiltzen ikasten dutenen artean ohikoak izaten dira adierazpenerako nahiz ulermenerako zailtasunak.

3. Elkarrekiko interakzioak

Autismoa duten pertsona guztiek ageri dute zailtasun mailaren bat **gainerakoekiko elkarreaginean**. Lengoia bitxia izaten da, moduari nahiz edukiari so, eta zantzu bereizgarrien artean ekolalia, inbertsio pronominala eta hitzen asmamena barneratzen dira. Beste pertsona batzuen ahozko zein ez ahozko eskakizunetarako erreakzio emozionaletan ere alterazioak izaten dira eta maiztasunek elkarri begirada zuzentzea ekidinez eta beste pertsona batzuen aurpegiko keinuak edo gorputzeko jarrera zein keinuekin adierazitako mezuak ulertzeko gaitasunik ezarekin azaltzen dira.

Laburbilduz, elkarren arteko gizarte elkarrekintza bat ezarri eta arautzeko beharrezkoak diren portaera guztietarako muga daude:

- Maiztasunez ematen dira **besteen emozioak identifikatu, ulertu eta partekatze**ko zailtasunak.
- Pertsona berak **emozioak adierazi eta erregulatzeko errepertorioan** ere aldeak izaten dira.
- Era berean, **portaera eta interesen errepertorio mugatua** ezaugarri izan daiteke.
- Neurri batean, **irudimenerako trebetasunak ia beti asaldatuta izaten dira**. Haurtzaroan zehar, autismoa duten pertsona gehienek ez dute gaitasunik izaten jolas sinboliko arrunta garatzeko. Ezaugarri horrek, aldi berean, besteen asmo eta emozioak ulertu eta irudikatze-ko gaitasuna mugatu egiten die eta, beraz, kiroleko arauak ulertzeko gaitasuna mugatua izaten dute.
- Zenbait kasutan **irudimenaren jarduna ager daiteke eta, are, gehiegizkoa ere izan daiteke**, baina ezaugarri horrek ez dakar egokitzapen funtzionala hobetzea edo berdinen arteko jolas sozialeko parte-hartzea hobetzea.
- **Besteen buruan dagoena irudikatze**ko gaitasunik ezak pertsonen **etorkizunean zer egingo duten asmatzeko trebetasunean ere eragina du** eta gertatu zaizkien gauzen eragina intuitzekoan ere bai.
- **Portaerazko patroiak, sarritan, errepikakorrak eta erritukoak izaten dira**. Horien artean objektu arraro eta ezohikoekiko atxikimendua dago. Halaber, ohikoak dira mugimendu errepikakor eta estereotipatuak.
- Sarritan, **aldaketaren aurrean erresistentzia handia agertzen da eta berdintasunerako grina**. Inguruan izan daitezkeen aldaketa txikiak ere herztura handia eragin dezakete.
- Autismoa duten neska-mutiko askok, bereziki gaitasun intelektual handia dutenek, **ezohiko gaiekiko obsesio edo interes zehatzak garatzen dituzte**.

3. AUTISMOAREN ESPEKTROKO NAHASMENDU MOTAK

AEN nahasmenduaren aldaera kliniko ezberdinak deskribatzen dira bibliografian eta egun dauden sailkapenerako sistemetan:

- 1. Nahasmendu autista.** Oso estu lotuta dago Kannerrek gizarte elkarrekintzan alterazio larriak dituzten pertsonen gainean egindako deskribapenekin, hitz egiten ez dutenak edo ahozko funtzioan alterazio adierazgarria dutenak, eta aldaketarako erresistentzia handia agertzen dutenak. Pertsona horiek, **mugimenduarekin lotutako estereotipiak ere izan ohi dituzte** eta sarritan objektuen zatiekiko **obsesioekin batera ematen diren** trebetasun motor zehatzak. Zenbaitetan ezohikoak diren abilezia bakanak ematen dira.
- 2. Asperger sindromea.** Sindromearen ezaugarri dira **koefiziente intelektual normala eta lengoaia adin arruntean eskuratzea**. Haatik, normalean **alterazioak agertzen dira konpetentzia linguistiko pragmatikoetan**. Halaber, gizarte elkarrekintzan zailtasunak eta obsesioak eta errituko portaerak izaten dituzte, autismoan, oro har, izaten direnen antzekoak.
- 3. Autismo atipikoa edo Garapenaren Nahasmendu Orokortu Ez Zehaztua (GNOEZ).** AEN nahasmenduaren irizpide guztiak betetzen ez direnean egiten diren diagnosiak dira (esate baterako, 3 urteko adinetik aurrera agertzen denean, edo sintomak diagnosiaren hiru alor nagusietako bitan baino agertzen ez direnean). Haatik, garrantzitsua da aitortzea kasu horietan alterazio klinikoak ez direla, nolabait, arinak. **Pertsona horiek oinaze handia izan dezakete beren sintoma sotilen ondorioz, hein batean sarritan babes edo ulermen gutxi jasotzen dutelako, eta baita besteekin egoki erlazionatzeko gaitasunik ezaz zeharo jabetzen direlako.** Horrekin lotuta agertzen den hersturak eta, zenbaitetan, oldarkortasun agerraldiek arazo larriak ekar ditzakete haien zat, beren familiarentzat eta beste pertsona batzuentzat. Batzuek, era berean, bere irudimena kontrolatzeko zailtasunak izaten dituzte eta beren pentsamenduen intentsitateak menderatu egiten ditu. Kasu horiek sakontasunez ikertu dira **Nahasmendu Anizkoitza eta Garapenaren Konplexua (NAGK)** kontzeptuan AEN nahasmenduaren eremu "ez zehaztueta-ko" ezaugarri zenbait zehazten laguntzeko.

BESTE ZENBAIT KONTSIDERAZIOA

Zailtasunak erlazio sozial eta emozionaletan

Autismoaren Espektroko Nahasmendua duten pertsonak zailtasunak izaten dituzte elkarrekintza sozial eta emozionalean egoera sozialak abiatu edo horien aurrean erantzuteko, elkarrizketak mantentzeko edo interes, emozio eta afektuak partekatzeke garaian.

- AEN nahasmendua duten pertsonak **erantzun ezohikoak ager ditzakete egoera sozialetan**.
- Ager ditzakete **zailtasunak egoera sozialak interpretatzeko** eta beren portaera egoera ba-koitzera doitzeko.
- Era berean, **zaila egiten zaie "idatzi gabeko" arau sozialak ulertzea**. Zenbaitetan, modu de-segokian joka dezakete "NAHI GABE".
- Litekeena da **zailtasunak izatea beste pertso- nekin erlazioak abiatu edo mantentzeko**.
- Litekeena da **arazoak izatea ahozkoa ez den komunikazioa interpretatzeko** eta baita zen- tzu bikoitza interpretatzeko ere.
- Zenbaitetan, **zailtasunak izan ditzakete gai- nerakoan emozioak interpretatzeko**.
- Litekeena da **zailtasunak izatea beren emo- zioak ulertu eta kudeatzeko**.
- Litekeena da **beren emozioak erakustean beste pertsonak sentitzen ari diren hori inter- pretatzen zaila** izatea. Hori dela eta, gerta dai- teke emozioak ez dituztela sentitzen eta gai- nerakoak ez dituztela kontuan izaten iruditzea.

Nola erlazioa daiteke AEN nahasmendua duen pertsona bat?

- AEN nahasmendua duten pertsonak **emo- zioak izaten dituzte, gainerakoek bezalaxe, baina zenbaitetan zailtasunak izaten dituzten horiek kudeatu eta adierazteko**.
- Litekeena da **zailtasunak izatea beren emo- zioak modu ohikoan adierazteko** eta, horre- gatik, neurritz kanpoko erreakzioa dutela edo "tokiz kanpoko" irudi dezake.
- AEN nahasmendua duten pertsonak **badute enpatia, baina zenbaitetan nekeza zaie beste pertsona batzuen sentimenduak interpreta- tzea**.

- AEN nahasmendua duten pertsonak **gizarte harremanekin gozatu egiten dute eta horrekiko interesa izaten dute**. Haatik, beren zailtasunen ondorioz, interesatzen zaien hori modu okerrean interpretatu ohi da.
- **Pertsona batek bere emozioak espero dugunaz aparteko eran agertzea, ez du esanahi sentimendurik ez duenik.**
- AEN nahasmendua duten pertsonentzat **erronka da egoera sozialak kudeatzea.**

MUNDU NAGUSIKI SOZIAL
BATEAN BIZI GARA, BERAZ,
AEN NAHASMENDUA DUTEN PERTSONAK
HAIENTZAT ERRONKA DAKARREN
EGOEREI AURRE EGIN BEHARREAN
IZATEN DIRA UNE ORO

- **Egin gogoeta** egunero gizarte eskakizun bat duten eta zure emozioak kudeatzea eskatzen duten zenbat egoera bizitzen dituzun.
- **Jar zaituz** une oro beretzat nolabaiteko esfortzua suposatzen duten egoerak kudeatu behar dituen AEN nahasmendua duen pertsona baten azalean.
- **Uler ezazu bere portaerak**, gizarte egoeretan ezohikoak izan daitezkeenak, ez direla bera-riazkoak edo asmo txarrekoak.
- **Agertu AEN nahasmendua duten pertsoneki-ko interesa.**

GOGOAN IZAN:
"AUTISMOA DUEN PERTSONA BAKOITZA
BESTE BATEKIN ALDERATUZ EZBERDINA DA,
HORI DELA ETA, OSO GARRANTZITSUA DA
ESKU-HARTZE BAKOITZEAN
BAKOITZAK DITUEN EZAUGARRI
ETA PREMIAK ERRESPETATzea".

Zer da Asperger sindromea?

- **Neurogarapenaren nahasmendu bat da;** Asperger Sindromea duen pertsonaren garunak **ohikoaz aparteko modu batean funtzionatzen du**, bereziki gizarte komunikazio eta elkarre- kintzan eta eguneroko eskakizunen aurreko egokitzapen malguari dagokionez.
- Autismoaren ezaugarri nuklearrak parteka- tzen ditu. Asperger Sindromea duten pertso- nak **zailtasunak izaten ditu komunikazio so- zialean eta pentsamendu eta portaerarako malgutasunean. Haatik, lengoia jaria korra izan dezake eta gaitasun intelektuala popu- lazioaren batezbestekoaren parekoa edo, are, hartatik gorakoa.**

Nola komunikatzen da Asperger Sindromea duen pertsona bat?

- **Komunikazio ez ahozkoa ulertzeko zailtasunak ditu** (keinuak, aurpegiko espresioak, ahotsaren tonua, etab.) eta baita bide horretatik transmiti- tzen diren mezu sotilak ulertzeko ere.
- **Denbora askoan hitz egin dezake bere inte- resekoak diren gaiet buruz**, baina zailtasunak ditu solasaldia nola amaitu jakiteko.
- **"Hitz egiteagatik hitz egiteko"** gaiak hauta- tzea zail egiten zaio edo beste pertsona ba- tzuekin solasaldi "sozial" bat izatea.
- **Oso literala da; lengoia hitzen esanahi zeha- tzaren arabera ulertzen du**, horregatik, sarri- tan ez ditu txantxak, txisteak, metaforak edo sarkasmoak ulertzen.
- **Ahozko espresioari dagokionez, oso zuzena izan daiteke, baina zenbaitetan, lengoia oso modu formalean erabiltzen du.** Zenbaitetan zehatzegia, oso teknikoa eta, are, pedantea izan daiteke.

BA AL ZENEKIEN:
ASPERGER SINDROMEA AUTISMOAREN
ESPEKTROKO NAHASMENDUEN(AEN) BARNEAN
KOKATZEN DA. 1994AN BURUKO NAHASMENDUEN
DIAGNOSIRAKO ESKULIBURUAREN LAUGARREN
EDIZIOAN (DSM-IV) SARTU BAZEN ERE
BOSGARREN EDIZIOAN DESAGERTU EGIN ZEN ETA
A.E.N. NAHASMENDUEN BARNEAN KOKATU ZEN.

4. JARDUERARAKO GOMENDIOAK

ORIENTABIDE METODOLOGIKOAK ESKOLA KIROLEAN ETA JOLASEAN

Proposatzen diren orientabideak AEN nahasmendua duten ikasleek gainerako ikasleekin batera dinamika ludikoetan parte hartzeko ahalik eta baldintza onenak sortzera daude bideratuta, haien ikaskuntza eta esperientziak ahalik eta aberasgarrienak izan daitezten:

“AEN nahasmendua duten pertsona askok ikusizko gaitasuna entzuteko gaitasuna baina askoz garatuago dute. Ikaskuntza egituratuari esker, trebetasun garatuago hauek erabil ditzakete, informazioa eta argibideak ikusizko formatuan aurkezten direlako. Ikusizko informazioarekin guztiak esanahi handiagoa izaten du AEN nahasmendua duten pertsonentzat eta horrek independenteago izateko eta hobeto ikasteko aukera ematen die” (Mesibov eta Howley, 2010).

Ingurune fisikoaren egituraketa.

Espazioaren kokaera fisikoa argia eta irisgarria da helburua eta gehiegizko estimulazioa ahal den heinean desagerraraztea. Espazioa egituratu ahal izateko jarduerako eremu espezifikoen **ikusizko adierazleak behar dira piktogramen bidez:** jolas eremuak, azalpenerako eremuak, materialen eremua, ilara egiteko eremuak, etab.

Denboraren egituraketa. Ordu-tegi indibiduala.

“AEN nahasmendua duten ikasleak **argitasun eta igarpenerako aukera behar ditu.** Premia horiek asetzea lortzen baldin badugu, portaera lasaiagoa izango du eta kolaborazioa eskainiko du, ikasleak egin behar duena zehatz-mehatz ulertzen baitu” (Mesibov eta Howley, 2010).

Hori AEN nahasmendua duen ikasleari egokitutako ordu-tegi indibidual batekin lor daiteke. Gainera, zenbait abantaila ditu horrek:

- Ikasleengan independentzia sustatzen da. Edozein unetan begira dezake ordu-tegia zer tokatzen zaion jakin dezan.
- Zalantzak baztertzean segurtasuna ematen dio.
- Leku batetik besterako trantsizioetarako lagungarri suertatzen da. Gertatzen ari dena ulertzeko aukera ematen die.
- Pertsona batzuekin piktogramak edo sekuentzia laburrak erabiltzen dira saioko zati ezberdinetan aurkezpen eta azalpen modura.

ARASAAC-en irudia

AEN nahasmendua duen ikaslearen familiak taxututa duen ordutegiaren barnean, eskola kirola duten asteko egunetan KIROLAREN esparruari dagokion piktograma kokatzen da. Bertan eskola kiroleko saio bati dagozkion une ezberdinen piktogramak ipintzen dira horizontalki. Kirolaren piktograma bat ipin daiteke AEN nahasmendua duen pertsonak duen plan orokorrean. Pixkanaka piktograma kopurua areagotu egin daiteke. Honatx piktogramekin irudikatutako zenbait une: saioa egiteko lekua, aldagela, materiala kokatzea, luzamenduak, ariketa zehatzak, jolas zehatzak, materiala jasotzea, etab.; edota ekintza zehatzak: ura edatea, komunera joatea, erantztea, etab.

Oso garrantzitsua da, ahal den heinean estresa edo ukazioa sorrarazten duten egoerak ekiditeko **aldaketei aurre hartzea,** esate baterako, jarduera osagarriak, ingurune naturalerako irteerak, aldatzen diren langileak, saioaren kokapen berriak, etab.

Ordu-tegi indibidualaren bidez espazio fisikoa eta denbora egituratzeak kirol saio baten barnean errutinen eskurapena sustatuko du. Errutina horien eskurapenak, aldi berean, egituraketarekin lortu asmo diren helburuak lortzea ahalbidetuko du: *segurtasuna, zalantzak desagerraraztea, autonomia, etab.*

Xedea lan eta antolaketako zenbait aztura eraztea da, horiek denboran mantenduz eta sekuentzia berari jarraituz.

5. EGOKITZAPEN-IRIZPIDEAK

5.1. Instalaziorako sarbidea

Garrantzitsua da aldez aurretik instalazioak aztertu, zein gauza egokitu daitekeen ikusi eta kirol eremuak izan ditzakeen balizko oztopoak identifikatzea. Autismoa duten pertsonen kasuan, garrantzitsua da ibilbideak **intuitiboak izatea edo jarraitzeko bideak behar bezala seinaleztatuta egotea.**

Orientazio-sistema on bat erabili beharko litzateke **piktograma bidezko edo irakurketa errazeko sistema batekin** pertsona guztiek orientatzeko aukera izan dezaten. **Baliabide horiek erraztaileak dira populazio guztiarentzat (Diseinu Unibertsala).**

Irakurketa erraza:

Informazioa sinplifikatzeko dokumentuak sortu eta egokitzeko aukera ematen duen metodologia bat da. Irakurketa erraza **irigarritasun kognitiboa ahalbidetzeko modu bat da, hau da,** informazioa ulertzen errazagoa izan dadin. Irakurketa erraza pertsona guztientzat da onuragarri, baina bereziki kolektibo jakin batzuentzat, esate baterako, desGAITASUN intelektuala duten pertsonentzat, narriatze kognitiboa duten pertsona helduentzat eta ulermenerako zailtasunak dituzten beste pertsona batzuentzat.

5.2. Espazioa

Gomendagarria izango litzateke **espazioa zer-nola zedarritzen den azaltzea, eta ulertu dutela ziurtatzea.**

Garrantzitsua da erabiltzaileak lerroei eta espazioari dagokienez duen pertzepzioa zein neurrikoa den aztertzea. Jarduera edo jolasa garatzeko garrantzitsua izango balitz, **gomendagarria izango litzateke espazioa behar bezala zedarritzea,** zoruko lerroen pertzepzioa nahasgarria da zenbaitetan, baina beste elementu batzuk erabil daitezke horiek ongi bereizteko.

5.3. Materiala

- Garrantzitsua da saiorako **beharrezkoak diren piktogramak aldez aurretik prestatzea.**
- Gomendagarria da jolas edo jarduera bakoitzean **zein material mota erabiliko dugun adierazi** eta erakustea.
- Era berean, garrantzitsua da **aldi berean objektu gutxi erabiltzea** nahasmena ez sortzeko xedez.
- Baita **objektuak handiak eta motelak izatea, eta edozein manipulazio mota ahalbidetzeko modukoak.**
- Objektuen tamaina **murriztu egin daiteke horiek menderatzen dituzten heinean, modu horretan, horien erabileran abiadura areagotuz aldi berean.**
- **Utzi aurkeztutako objektu eta proposamenekin esperimenta dezatela eta manipulatu ditzatela.**

5.4. Araudia

- **Proposatutako jolas eta jarduerak laburrak eta errazak izan behar dira.** Eta garrantzitsua da jarraibideak zehatzak eta argiak izatea.
- **Progresio egokitu eta errazak prestatu.**
- Jolasa konplexua baldin bada, **garrantzitsua da jolasaren azalpena oso orokorra izatea eta jolasean zehar informazio-euskarri etengabea ematea,** oinarriko araudien inguruko orientabideekin.
- **Erabilitako puntuazio-sistemak errazak izan beharko dira eta pertsona bakoitzaren ulermenera egokituak.**

5.5. Orientabide didaktikoak

- **Garrantzitsua da jolasa erabaki gutxirekin eta pixkanaka azaltzea.** Denbora adierazgarria eman beharko da erantzuna pentsatzeko eta hobe izango da sinplifikatzea.
- **Trebetasun oso sinpleak aurkeztuko dira,** pixkanaka zailtasuna areagotuz, parte-hartzaileen mailaren eta horiek burutzeko abilezia-aren arabera.
- AEN nahasmendua duen ikaslearen eritasun maila eta graduaren arabera **ikasle kolaboratzaile bat** proposatuko litzateke, saio bakoitzean aldatuz (oso garrantzitsua da aldatzen joatea egiazko adiskidetasunekoak ez diren mendekotasuneko harremanak ekiditeko) eta AEN nahasmendua duten ikasleen parte-hartzea bultzatuko duena. Laguntzarako monitore bat soilik beharrezkoa denean gomendatzen da.
- AEN nahasmendua duten pertsonekin komunikazio ona lortzeko **funtszkoa da informazioa transmititzen jakitea, horretarako lengoia argi, erraz eta ulergarria erabiliz.**
- **Denbora emango diegu egonarriz erantzun dezaten eta estresa sorrarazi gabe.**
- Monitoreen esku-hartzea **askoz ere indibidualizatuagoa eta zuzenagoa izan beharko da,** izan ere, horien mugak askoz ere agerikoagoak dira eta zailtasunak ere askoz ere gehiago dira.

GOGOAN IZAN
AEN NAHASMENDUA DUEN IKASLEAK
BEHAR DUENA:
EGIN BEHAR DUENA,
ZEIN URRATS JARRAITU BEHAR DITUEN,
JARDUERA BATEK ZENBAT TRAUTEN DUEN,
NOIZ HASI ETA BUKATZEN DEN JAKITEA.

5.5.1. Kontuan izateko metodologia

a) *Irakaskuntza zuzentzaile, esplizitu eta helburraren arabera.*

Kontuan izan AEN nahasmendua duten ikasleen ikaskuntza-estiloaren oinarriak honakoak direla:

- **ESarritan ikaskuntza eta ulermena ikusizko eran ahalbidetzen da.**
- **Errutina bidezko ikaskuntza.**
- **Pertzepzio zuzena.**
- **Arreta denbora eskasa izan ohi dute. Jarduera interesgarriari erreparatuz.**
- **Ikaskuntza irmoenak emozio positiboekin lotuta daude**
- **Ulermena literala izan daiteke.**

Kontuan izango da AEN nahasmendua duten ikasleek imitatzeko zailtasunak izango dituztela. Beti izango da errazagoa helduari imitatzea, hura izango baita AEN nahasmendua duten ikasleentzako eredu.

Era berean, **erabiliko den beste estrategia bat mol daerakoa izango da,** babes fisikoa emanez, eskutik helduz, kontaktu fisiko zein ikusizkoa finkatuz, beti begirune handiz eta haren espazioa inbaditzeko baimena eskatuz. Horretarako, ezinbestekoa da alde aurretik **konfiantzazko lotura** bat sortu izana monitoreekin eta ikasleek kontaktu fisikoa onartzea. Laguntza fisikoa alde batera utziko da pixkanaka, ikasleek lanketa modu autonomoan egiten lortzen duten heinean.

“Ez eskatu etengabe egiteko gai naizena baino gehiago. Baina eskaiezadazu egin dezakedana. Emadazu laguntza autonomoa izan nadin, hobeto uler dezadan, baina ez behar baino gehiago lagundu,” “Naturaltasunez emadazu laguntza, obsesio bilakatu gabe.” Rivièrè, 1996. Nork aipatua: Jiménez. F (2001).

Hernani Rugby Elkartea

b) **AEN nahasmendua duten ikasleentzako laguntza espezifikoak jolasean.**

• **Monitoreen laguntza**

- Jokoaren azalpenean. **Ahozko lengoaia erabiltzean talde osoa hartuko da gogoan eta piktogramekin indartuko dira azalpenak hala behar duten AEN nahasmendua duten ikasleentzat.** Halaber, azalpena indartu egin daiteke behin gainerako ikasleek jolasa hasi dutenean.

Jolasean zehar garrantzitsua da:

- **Jardueran adi egon dadin** eta beste kontu batzuekin nahastu ez dadin. Zenbaitetan AEN nahasmendua duten ikasleei lagundu egin behar zaie beren estereotipia eta erri-tualetatik irteten.
- **Motibazioa hobetzeko.** Monitorea tonu atseginez, adiskidetasunez, konfiantza azalduz zuzenduko da harengana, lengoaia argi eta sinplea erabiliz.
- **Jolastu eta parte har dezan.** Lehenago jolasten du helduarekin (monitorea) berdinekin baino. Laguntzak urrituz joango dira gehiago parte hartuz doan heinean.
- **Adierazi gainerako adiskideei** AEN nahasmendua duen ikaslearekin elkarrekintza susta dezatela.
- **Ikaslea modu positiboan indartzeko** erdiesten duen lorpen txiki bakoitzean.

• **Adiskideen laguntzak.**

AEN nahasmendua duten ikasleei hurrengo arloetan egingo die mesede gelakideen laguntzak:

- **Txandak errespetatzea.**
- **Trebetasun motorrak gauzatzeko lana erraztea.**
- **Arauen malgutzeta errespetatzea.**
- **Jolasaren dinamikan parte har dezala.**
- **Oso mesedegarria da berdinen arteko komunikazio eta elkarrekintza, edozein ikasketa mailakoak izanik ere. Talde osoarentzat da onuragarri.**
- **Laguntzeko rola betetzen duen ikaslea balaratua sentitzen da monitorearengandik, ezberdintasunak errespetatzen ikasten du eta arduratsuago izaten laguntzen dio.**
- **Laguntza jasotzen duten ikasleek estimulu positiboak jasotzen dituzte aurrera egin dezaten, sarritan bat-batean eta naturalki sortzen dira.**

c) **Akatsik gabeko ikaskuntza.**

Helburua AEN nahasmendua duten ikasleak ikasten doazen jolas, arau eta trebetasunetan akats handirik ez izatea da. Izan ere, haientzat errorea ikasitakoaren parte da eta ondoren zailagoa da eragozte.

Akatsa ekiditeko zenbait jarraibide dira:

- **Jolasetan egingarriak diren zeregin eta erronkak eta har ditzaketen rolak planteatzea.**
- **Laguntzekin zailtasunak izateko aukera murriztea.** Ondoren laguntzak urritzen joango dira.
- **Gauzatzeko maila ezberdinak ezarri taldearen heterogeneotasuna errespetatuz.**

5.5.2. Jolasetara aplikatutako estrategia espezifikokoak

Jolas sinbolikoa erdiesteko zailtasuna da pertsona horien ezaugarrietako bat. Lan bideratu eta egituratua behar da ikasleak jolasaren egoera ezberdinak baitaratzen joan daitezzen jolas sinbolikora iritsi arte.

Gorputz Heziketaren esparrutik eta eskola kirole-tik, jolasaren fase ezberdinak landuko dira modu orokorrean, ikasle guztiei erreparatuz, baina ikasle bakoitzak jolasa noiz baitaratzen duen kontuan izanik: **jolasak egoerara egokituz eta jolas mota batzuk gehiago azpimarratuz.**

Eta puntu horretan, era berean, oso garrantzitsua da koordinazioa eta **lankidetzak laguntza terapeutikoko adituarekin eta familiarekin.** Bakarka lan egin daiteke, jolasa talde guztiarekin egiten den aldi berean.

a) **JOLAS INTERAKTIBOAK / ZENTZU-MUGIMENDUZKOAK**

Jolasaren lehendabiziko fasea da, gutxi gorabehera, lehendabiziko bi urtetan garatzen dena (Piaget, 1954, Ochaitak aipatua, 1983). Bat-batean hasten da, esperimendatuz, plazer bilatuz, mugimenduetan, objektuak manipulatu (jolas funtzionalaren atarikoak da) eta helduarekin elkarreaginean. Jolasaren fase horretatik abiatuz, Gorputz Heziketaren esparruan edo eskola kirolean, hurrengo premisak kontuan izan daitezke:

Ikaslearekin enpatizatzea. Konfiantzazko lotura bat sortzea. talde guztiarekin harreman positiboak finkatzea, AEN nahasmendua duten ikasleen, adiskideen eta monitoreen artean **konfiantzazko lotura bat sortzeko helburuarekin. Zenbaitetan baliabide ona da piktogramak erabiltzea edo monitore baten argazki bat baliatzea.**

Garrantzitsua ikasleen interesekoak diren gauzetatik abiatzea:

- **Zirkuituak hasteko modu oso erabilgarri eta erraza dira. Gehien atsegin duen materialarekin has daiteke, pixkanaka beste batzuk gaineratzeko.**
- **Gorputzaren kontaktua lantzea. Halere, litekeena da gorputzaren kontaktuare-**

kin lotutako zenbait egoeretan ukazioa eta erantzun desegokiak sorraraztea AEN nahasmendua duten ikasleen aldetik. Ez da komeni jardueran tematzea eta ikasleak hura egitera behartzea. **Egoera horiek gainditu egin beharko dira pixkanaka, ikasleari denbora emanaz eta haren konfiantza eskuratuz.**

- **Imitazioa. Nolabaiteko elkarrekintza ezartzea da helburua, ondoren AEN nahasmendua duten ikasleek irakaslea eta gainerako ikasleak imita ditzaten jolas funtzionalean aurrera egiten joateko.**

b) **JOLAS FUNTZIONALAK**

AEN nahasmendua duten haurrek, hasiera batean, zailtasunak izaten dituzte halako jolasak garatzeko, ikasteko era nagusiki imitazioa delako. Behin monitoreen eta AEN nahasmendua duten ikasleen artean elkarrekintza dagoenean, eskola kirolaren esparrutik, imitazioa landu daiteke berariaz modu egituratu batean.

- **Lehendabizi imitazioa materialekin landu behar da** (*baloiak, uztaiak, sokak, akuilu-makuiluak, pikotxak, konoak, etab...*).
- **Beranduago motrizitate larria lantzen da. AEN nahasmendua duten ikasleentzat zailagoa da, orain ez baitu objektuaren erreferentziarik, ez du bere burua ikusten mugimendua egiten. Horretarako, eta baliabide didaktiko modura, imitazioa erabil daiteke, ispilu bat, izan ez gero, edo baita ariketak irudikatzen piktogramak ere.**

Arreta bereganatzea:

Zailena AEN nahasmendua duten ikasleen arreta bereganatzea izango da. Horretarako, gehien atsegin dituzten materialak erabiliko dira. Beharrezkoa bada, laguntza fisikoa ere (moldaera) emango zaio.

Halaber, garrantzitsua da **lanketa errepikatzen den bakoitzean saritzea goraiapatuz edo "elkarren eskuak talka eginaraziz".**

c) **ELKARREN ARTEKO JOLASA**

Jolas horietan, gutxienez, beste pertsona batekin jolasten da objektu bat trukatzuz, esate baterako, pilota batekin paseka arituz.

Besteekin elkarrekintzan aritzea eskatzen dute, besteak egiten duenari adi egotea, jolaserako erabiltzen den objektuarekin biak adi egotea, txanden sekuentzia bati jarraitzea. Hauek dira jolasa egituratzeko oinarrizko zenbait jarraibide:

- Erakartzen duen zerbait erabiltzea.
- Lehendabizi heldu batekin testuinguru seguru batean: ahalik eta egituraketa zorrotzena.
- Helduarekin jarraitzea baina horren egituratua ez den testuinguru batean, akatsen bat onartuz.
- Ondoren adiskideekin testuinguru seguru batean: berriz ere, ahalik eta egituraketa zorrotzena.
- Eta adiskideekin segurtasuna murriztuz.

d) **JOLAS SINBOLIKOAREN EDO FIKZIOZKOAREN HASTAPENA**

AEN nahasmendua duten ikasleek zailtasunak dituzte irudimenarekin eta abstrakzioarekin. Horren ondorioz, zailtasunak izaten dituzte jolas sinboliko edo fikziozkoaren garapenean.

AEN nahasmendua duten ikasleekin hasteko modurik errazena taldearen barnean banakako jarduerak egitea da.

- Gorputzaren beraren mugimenduarekin hasita. Saioen hasieran, **mugimendua fikzioekin lotzeko aprobetxa daiteke.**
- **Fikzioa materialekin.** Jolaserako erabiltzen diren objektuei fikziozko tasunak emanaz edo horiek irudimeneko beste batzuekin ordeztuz
- **Irudimenezko objektuekin jolastuz.** Adibidea: irudizko soka batekin jauzi egitea.
- **Atsegin dituzten jarduerak sinbolizatuz.** Adibidea: txirrinduan ibiltzea, perretxi-koak biltzea, erraketarekin jolastea, etab.

e) **ARAU BIDEZKO JOLASA**

Jolas horietan ere gutxienez bi parte-hartzailerik daude eta zenbait arau jarraitu behar dira. Jolasaren arauak oso txikitatik lantzen hasi beharko lirakeke erritu bilakatutako mugimendu errepikakorrekin, oso arau errazekin. Eta eskolan, arauak dituzten jolasek sozializazioa dakarte. AEN nahasmendua duten ikasleekin garatzeko oso jolas konplexuak dira eskola kiroleko saio baten barnean, izan ere, **arauak abstraktuak dira eta nolabaiteko sinbolizazioa ezinbestekoa da:**

- **Imitazio bidez ikasten da.**
- **Ez dira aldagaitzak**, denbora gutxira aldatu egiten dira.
- **Egin azalpenerako baliagarri izan daitezkeen piktogramak**, jolas askotako ohiko arauak azaltzeko. Ezinezkoa da arau guztietarako piktogramak izatea. Adibidea: *harrapatzea, ihes egitea, ezkutatzea, etxea bilatzea, baloiak hartzea, etab.*
- **Jolas eremuak ongi zedarritzea** (konoak, pikotxak, adreiluak edota sokak erabiliz...).
- **Koloredun petoekin bereiztea** taldeak (daudenean) edo jolasean rol ezberdinak bereiztea, nahiz eta ikasle kopurua urria izan.
- Jolas baten hasieran **komenigarria da ahalik eta gehien sinplifikatuz aritzea jolasaren esentzia mantenduz. Beranduago, saioek aurrera egin ahala, eboluzioak ere aurrera egingo du pixkanaka.**
- Eta **funtsezkoa izango da AEN nahasmendua duten ikasleen, monitoreen eta adiskideen laguntza hura jolasetan sardadin.**

5.5.3. Imitazio bidezko ikaskuntzaren ezaugarriak

Imitazio bidezko ikaskuntza autismoaren espektroko nahasmendu (AEN) motaren bat duen edozein haurren ikaskuntzan mekanismo uneko eta oinarritzakoetako bat da. Horren garrantzitsua da, ezen imitazioko tekniken zailtasun handienek ez baitute eragotzi behar horiek erabiltzea, izan ere, ezinbestekoak dira ikasle horien garapen fisiko, pedagogiko eta ahozko (komunikazio) egokiari begira.

BEHAKETAREN BIDEZ IKASKUNTZA-PROZESUAK

Autismoa duten pertsonentzat oso zaila da beste pertsonarengan eta hura egiten ari denarengan arreta ipintzea. Hori dela eta, imitazio bidezko jardueretan arreta berezia ipini behar da prozesu hauetan:

1. Arreta-prozesuak

Ikasleak eredu denaren jokabidearen ezaugarri garrantzitsuenei erreparatu behar die.

2. Atxikimendu-prozesuak

Behaketaren bidez eskuratutako informazioa atxikitzearekin lotzen da, ondoren haurrak portaera erreproduzitu dezan.

3. Mugimendua erreproduzitzeko prozesuak

Ikasitako portaera erreproduzitu ahal izateko, ezinbestekoa da ikasleak hura egin ahal izateko gutxieneko mugimendu-gaitasunak izatea.

4. Motibazio- eta akuilatze-prozesuak

Ikasleak pizgarri egokia jasotzen badu soilik islatzen da jokabide berria. Hau da, portaera erreproduzitu dadin norbanakoak hura indartu egingo denaren esperientzia izan beharko du.

IMITAZIOA AUTISMOA DUTEN HAURRENGAN

Imitazio bidezko ikaskuntza zailagoa da autismoa duten haurrengan. Hori dela eta, irakaskuntza eraginkorra izan dadin, **oso garrantzitsua da imitatzeko ereduak**, hau da, **monitoreek, profil hau izatea:**

- **Errefortzua emateko gaitasuna**

Funtsezkoa da konfiantza eta afektua transmitzea eta proposatzen ditugun lanketen ondoren errefortzu positiboak ematea.

- **Agintaritza erakustea**

Frogatuta dago, ez indarrarekin, baizik eta eginahalarekin eta asertibotasunarekin, nagusitzeko gai diren monitoreak gehiago imitatzen direla, izan ere, jarraibide eta eredu sendo modura ikusten dituzte, segurtasuna eta lasaitasuna emanaz.

- **Ereduaren eta behatzailearen arteko antzekotasuna**

Posible baldin bada, monitorearen eta autismoa duten ikasleen arteko adinean alde handirik ez egotea komeni da, modu horretan, imitazioko jarduerak martxan jartzeko lagungarri izango den lotura bat sortuko da.

- **Zintzotasuna inspiratzea**

Asko kostatzen zaie konfiantza hartzea, eta beti agertzen dira errezeptiboago, zintzoa eta konfiantzazkoa iruditzen zaien eredu baten aurrean.

Halaber, oso garrantzitsua da jardueren hautaketa. Haur bakoitzaren adin eta ezaugarrien arabera egokiak eta individualizatuak izan behar dira.

5.6. KIROL MODALITATEAK

HAUEK DIRA 16/2006 DEKRETUAN HAUEK DIRA 16/2006 DEKRETUAN urtarrilaren 31koan, Euskadiko Kirol Federazioei buruzkoan

Urpeko jarduerak, Xakea, Atletismoa, Kirol dantzak, Badmintona, Saskibaloia, Eskubaloia, Billarra, Boccia, Boloak, Mendi-lasterketak, Txirrindularitza, Curlinga, Neguko kirolak (Eski alpetarra, Iraupen-eskia, Snowboarda), Ekitazioa, Eskalada, 5-futbola, 11-futbola, Areto-futbola, Gimnasia Erritmikoa, Golfa, Herri kirolak, Hockeya, Karatea, Borroka eta Sanboa, Mendia, Igeriketa, Padela, Euskal Pilota, Arrantza, Petanka, Piragismoa, Powerliftinga (halterofilia), Arraunketa, Errugbia, Slaloma, Surfa, Taekwondo, Tenisa, Mahai-tenisa, Arku-jaurtiketa, Tiro olimpikoa, Toka, Triatloia, Vela, Boleibola, Waterpolo.

[16/2006 DEKRETUA, urtarrilaren 31koa, Euskadiko Kirol Federazioena.](#)

Nazioarteko Batzorde Paralimpikoak (IPC) eta Estatuko Federazioek (FFEE) aitortutako kirol espezialitateak kontsulta daitezke [hemen](#).

GIPUZKOAN, haur zein gazteek kirola egiteko aukera ugari dituzte.

- Harreman psikomotrizitatea, kirol anitzaren hastapena, naturan egiteko esperientzia ezberdinetarako hastapena. 12 urtetik aurrera kirol ezberdinak egin ditzakete gure klubetan:
- TALDEKAKO KIROLA: Saskibaloia, Futbola, Errugbia, Soafballa.
- BANAKAKO KIROLAK: Atletismoa, Igeriketa, Txirrindularitza, Eskrima, Pilota, Arrauna, etab.
- BORROKAKO KIROLAK: Karatea eta Judoa.
- KIROLA NATURAN: Mendi-irteerak, Surfa, Eskalada, Padel-sub, Urpekaritza.
- MUSIKA ETA ARTE JARDUERAK: Dantza garaikidea, Gimnasia erritmikoa, Zirkoa, Sormena eta mugimendua, etab.

Surf inklusiboko jardunaldia